
Van 'poepekrusen', 'hantsjemieren' en 'lapkepoepen'

Door Dirk Wildeboer te Buitenpost

KOOTSTERTILLE - Vrijdagmiddag zal door wethouder M. van der Veen van de gemeente Achtkarspelen een gedenksteen worden onthuld aan de Harstewei onder Kootstertille. Dit zal gebeuren op de plaats, waar jaren geleden een kruis in de berm langs de weg werd uitgegraven. Volgens overlevering zou op deze plaats een reizende Duitse koopman of een hannekemaaiër (Duitse gastarbeider) zijn vermoord. In de jaren zestig van deze eeuw werd van gemeentewege bij dit kruis een eik geplant met het doel om aandacht te vestigen op de plaats van het kruis. Door de aanwezigheid van hoogspanningskabels in de buurt moest de boom echter worden gekapt. Hierdoor dreigde het accent van de gedenkplaats verloren te gaan en dat zou een verlies betekenen. Om deze reden werd door de gemeente Achtkarspelen besloten om in samenwerking met het NUON een gedenksteen te plaatsen. Deze actuele gebeurtenis rondom het 'poepekrús' geeft aanleiding om iets te vertellen over de geschiedenis die er bij hoort.

'Poepkrusen'

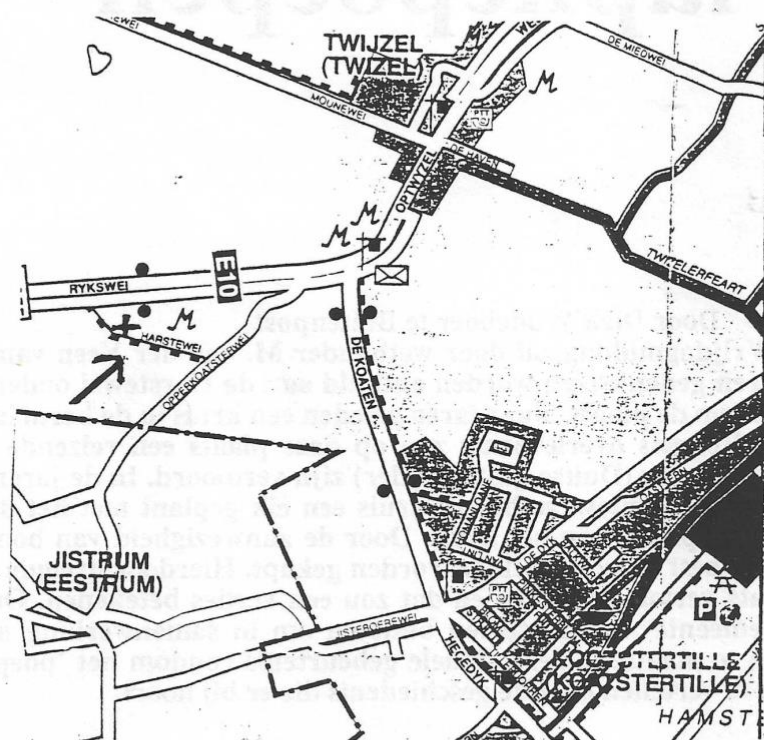
De schimp- of scheldnaam voor een Duitser is een Poep, uit te spreken met een tweeklank (oe - e).

Deze benaming werd in het verleden vooral gebruikt voor rondreizende kooplieden en hannekemaaiers uit Duitsland afkomstig. Een poepekruis

betekent letterlijk een kruis voor een Duitser. Naast het poepekruis bij Kootstertille waren er ook dergelijke kruisen bij Hardegarijp en Bakkeveen. Wanneer u nog nooit een 'poepekruis' hebt gezien, dan kunt u terecht aan de Harstewei (een zijweg van de Opperkooatsterwei) onder Kootstertille.

Hier is nog een gaaf voorbeeld te zien. In oude tijden was de Harstewei een onderdeel van de hoofdverbinding tussen Leeuwarden en Groningen. In 1830 kwam dit gedeelte te vervallen doordat de straatweg naar Groningen rechtdoor werd getrokken. Een lastige bocht, die de Harstewei vormde, werd hierdoor afgesneden. Deze weg bleef echter in oude staat er bij liggen en kreeg geen verharding. Vandaag de dag is het een prachtig stukje natuur in het woudenlandschap van Achtkarspelen. Om daar een langs te wandelen is zeker aan te bevelen.

Volgens de schrijver S.J. van der Molen hadden de bewoners in de omgeving de plicht om er voor te zorgen dat het kruis zou blijven. Niemand van de omwonenden zou echter meer weten wie die verplichting ooit heeft opgelegd. Of deze verplichting ooit heeft bestaan, is niet meer na te gaan. Het is echter wel een feit dat jarenlang de heer Gouke Haagsma, die er vlak bij woonde, er voor heeft gezorgd dat een en ander in goede staat bleef. In latere jaren, zo omstreeks 1960, nam de gemeente Achtkarspelen het onderhoud over. Geregeld werd het gras rondom het kruis gemaaid. Het is een kruis met even lange armen (een z.g. Andreas-kruis). In deze uitgegraven armen is grind gestort. Wij zagen al dat het een overlevering was dat op deze plaats een rondreizende Duitse koopman of hannekemaaiers is vermoord. Het bewijs, bijvoorbeeld door archiefonder-

Bij de pijl staat de Harstewei aangegeven. Het 'poepekruis' ligt op de plaats van het kruisje. Op oude kaarten (Eekhoff 1844 en Schotanus 1718) liep de weg langer door in westelijke richting en gaf aansluiting op het Wyltpaed. Nog eerder, zo omstreeks 1500, liep de Harstewei nog verder richting Leeuwarden en ging bij Zwartkruis over in de Simmerwei. De Simmerwei en de Harstewei waren dus een deel van de hoofdverbinding Leeuwarden-Groningen.

zoek, kan niet worden geleverd. Het poepekrus bij Hardegarijp be- waard echter wel een herinnering aan een moord die historisch vaststaat. In 1783 ontdekten arbeiders in een sloot in de buurt het lijk van een man. Aan zijn kleding en het gereedschap dat hij bij zich droeg was te zien dat het een hannekemaaiër was geweest. Verder bleek, dat hij van zijn geld was be- roofd. Het 'poepekrus' bij Bakkeveen is rond het jaar 1915 verdwenen.

'Hantsjemieren'

Na afloop van de dertigjarige oorlog in Duitsland in het jaar 1648 kwamen er veel Duitse keuterboeren naar Fries- land om de greidboeren te helpen bij de hooiing. Het was bij onze oosterbu- ren toen economisch een slechte tijd. Ze stonden hier bekend onder de naam van 'hantsjemieren' of hannekemaai- ers. Velen luisterden naar de naam van Hans. Sommigen hadden een vaste re- latie met een boer. Zij kwamen dus el- ke 'ûngetiid' weer terug op dezelfde boerderij en kregen hier kost en inwo- ning.

Het waren bepaald geen goedkope eters. Ze hadden een 'poepemage', dat zeggen wil dat ze heel wat op konden. Andere samenstellingen met het woord 'poep' zijn er in de Friese taal legio

overgebleven. Hier volgen enkele voorbeelden: poepknyft (mes), poe- pesinne (maan), poepetoer, poepepij en poepehoas.

Deze gastarbeiders uit Duitsland, die voor het merendeel in Westfalen woonden, vielen op door hun kleding en andere manier van werken. Ge- woonlijk stonden zij in hun rode hemd en onderbroek het gras te maaien.

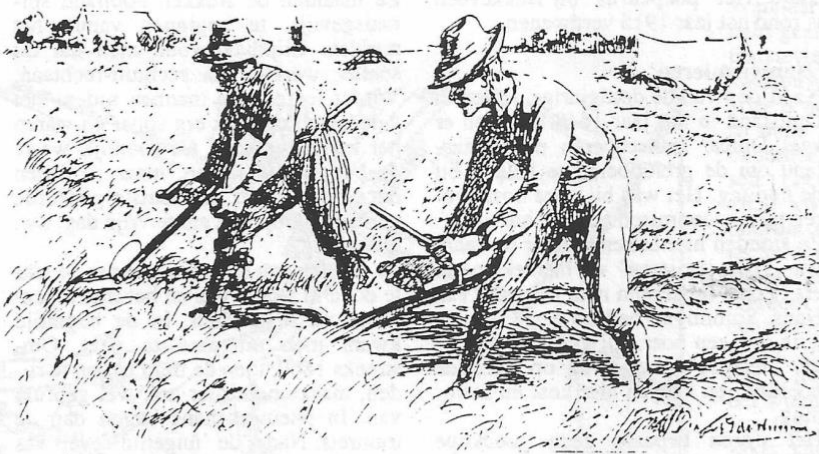
Ze maaiden de stukken hooiland spi- raalsgewijs, te beginnen vanuit het midden. Blijkbaar vond men dat dit sneller werkte dan rechthoekig. Verder leefden de mannen tijdens het verblijf bij de boer erg sober en waren het harde werkers. Gewoonlijk waste de boerin hun kleren, maar ze deden het ook wel zelf. Dit laatste gebeurde gewoonlijk op hun enige vrije dag, t.w. de zondag.

Ze hadden dan de gewoonte om de was te doen in lauwe wei en het met regen- water na te spoelen. In de begintijd kwam men uiteraard te voet. Om- streeks 1860, toen de trein begon te rij- den, maakten ze hier ook wel gebruik van. In Nieuweschans begon dan de treinreis. Nadat de 'ûngetiid' over was en de klus was geklaard ging het weer op huis aan. Men verzamelde zich vaak luid zingend op het Leeuwarder station en iedereen was blij om met het ver-

Rechts op de tekening staat een 'lapkepoep' afgebeeld. Hij staat hier met zijn koopwaar op de rug bij de deur van een woning. (tekening Ids Wiersma)

Stichting
Oud-Achtkarsspelen

Hier ziet u twee Friese arbeiders bezig gras te maaien in het begin van de 20e eeuw

diende geld weer naar het vaderland terug te kunnen keren.

In het begin van deze eeuw was het praktisch gedaan met het 'Holland gehen'.

In Duitsland kwam meer werk door de industrialisering en in Nederland deed de maaimachine haar intrede.

'Lapkepoepen'

Dit waren de rondreizende kooplieden in manufacturen. Oorspronkelijk drevén ze alleen handel in fijn linnen, maar later omvatte hun bedrijf alle soorten van manufacturen.

De oude benaming voor 'lapkepoepen' was dan ook 'fyndoekspoepen'. Deze kooplieden droegen hun koopwaar op de rug en maakten daarbij in de regel gebruik van een mand en een fluwelen zak. Op deze manier sjouwden ze kilometers langs de vaak modderige wegen. Zelfs de meest afgelegen boerderijen werden door hen bezocht. Hier was hun bezoek vaak een belangrijk gebeuren en het bracht de nodige afleiding. Behalve de boerin behoorden ook de inwonende meiden en knechten tot hun cliëntèle. Nadat men een klantenkring had opgebouwd, kwam het wel voor dat de kooplui zich hier gingen vestigen.

De namen van de nu nog bestaande kledingzaken herinneren nog aan deze ondernemers van vroegere tijden. Zo kunnen we nog steeds onze kleding

kopen bij Clemens en Augustus Breninkmeijer (C&A), Peek & Kloppenburg, Kreymborg, Flottow, Heeger, Schweigmann enzovoort.

Tot slot

Nu nog even terug te komen op de aanstaande plaatsing van een gedenksteen bij het 'poepekrús' aan de Harstewei onder Kootstertille. Het is van evident belang dat een klein historisch merkteken in het landschap, zoals hier het geval is, in ere wordt gehouden en voor het nageslacht blijft behouden.

Veel van dergelijke zaken zijn in de loop der jaren al verdwenen. Het besluit van het gemeentebestuur van Achtkarsspelen om de herinnering aan de overlevering van deze geschiedenis te bewaren, valt dan ook zeker toe te juichen.

Literatuur

- Encyclopedie van Friesland (uitgave Elseviers).
- 'Van de mond der Oude Middellzee' (K.J. van den Akker).
- 'Wat Friesland uniek maakt' (S.J. van der Molen).
- 'Tietsjerksteradeel' (Spahr en Ypma).